

УДК 331.103:69(477)

*Максим Забаштанський, Яна Булах***СУЧАСНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАЦІ НА ПІДПРИЄМСТВАХ
БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ***Максим Забаштанский, Яна Булах***СОВРЕМЕННЫЕ АСПЕКТЫ ОРГАНИЗАЦИИ ТРУДА НА ПРЕДПРИЯТИЯХ
СТРОИТЕЛЬНОЙ ОТРАСЛИ УКРАИНЫ***Maksym Zabashtanskyi, Yana Bulakh***MODERN ASPECTS OF LABOR ORGANIZATION AT ENTERPRISES OF
CONSTRUCTION INDUSTRY OF UKRAINE**

Досліджено концептуальні підходи до визначення поняття «організація праці», розглянуто основні елементи та завдання організації праці на підприємстві, визначено зовнішні та внутрішні фактори впливу на організацію праці на підприємстві, побудовано поетапний процес організації праці на підприємствах будівельної галузі. На підставі аналізу сучасного стану та виявлених тенденцій розвитку будівельної галузі України сформовано пріоритетні напрями покращення організації праці працівників будівельних підприємств України.

Ключові слова: організація праці, нормування праці, мотивація праці, елементи організації праці, будівельна галузь.

Рис.: 4. Табл.: 2. Бібл.: 10.

Исследованы концептуальные подходы к определению понятия «организация труда», рассмотрены основные элементы и задачи организации труда на предприятии, определены внешние и внутренние факторы, влияющие на организацию труда на предприятии, построено поэтапный процесс организации труда на предприятиях строительной отрасли. На основании анализа современного состояния и выявленных тенденций развития строительной отрасли Украины сформированы приоритетные направления улучшения организации труда работников строительных предприятий Украины.

Ключевые слова: организация труда, нормирование труда, мотивация труда, элементы организации труда, строительная отрасль.

Рис.: 4. Табл.: 2. Библ.: 10.

In the article the conceptual approaches to the definition of "labor organization", the basic elements and objectives in the enterprise, defined by external and internal factors influence the organization of work at the plant, built step by step process of work at enterprises of the construction industry. Based on analysis of current state and tendencies of development of construction industry in Ukraine formed the priority directions of improvement of workers building enterprises of Ukraine.

Key words: organization of work, rate setting, motivation, elements of work, the construction industry.

Fig.: 4. Tabl.: 2. Bibl.: 10.

JEL Classification: J 00

Постановка проблеми. Провідні країни світу розглядають питання організації праці як головну умову ефективного розвитку підприємства. Раціональна організація праці є одним із найголовніших факторів, який впливає на ефективний розвиток підприємства та забезпечує його конкурентоспроможність як у середині країни, так і на міжнародному рівні. Будь-яке підприємство, незалежно від рівня свого розвитку, прагне отримувати високі прибутки, забезпечувати населення високоякісними товарами й послугами та посідає лідерські позиції серед конкурентів. Проте, щоб досягти поставленої мети та втілити свій бізнес-план у реальне життя, необхідно розумно та ефективно поєднати працівників із засобами виробництва, що у свою чергу забезпечить зростання продуктивності праці та призведе до одержання високих кінцевих соціально-економічних результатів.

Особливо аспекти організації праці аналізуються на підприємствах будівельної галузі України, оскільки саме суб'єкти господарювання цієї галузі спрямовують свою діяльність на забезпечення стабільного та ефективного процесу виготовлення товарів та надання послуг за доступною ціною з урахуванням потреб населення. Саме тому питання організації праці на підприємстві набуває подальшої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концептуальні аспекти організації праці знайшли відображення в наукових працях таких зарубіжних учених, як Ф. Гілберт, А. Маршал, Ф. Тейлор, Г. Форд та ін.

Значний внесок у питання організації праці на підприємстві здійснили і вітчизняні науковці, серед яких Ю. Арон, В. Білоконенко, О. Грішнова, В. Данюк,

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

М. Виноградський, Г. Завіновська, Т. Золотарева, А. Колот, І. Кичко, В. Прасол, О. Чигринов, С. Шкарлет та ін. Питання розвитку та організації праці на підприємствах будівельної галузі України досліджували В. Анін, Л. Левіт, І. Молчанов, Т. Одаренко, Р. Подольський, С. Ушацький, О. Шевчук, приділяючи значну увагу економічним аспектам функціонування галузі.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Разом з тим питання побудови процесу організації праці на підприємствах будівельної галузі України залишаються недостатньо висвітленими та потребують подальшого дослідження.

Мета статті. Метою цієї статті є дослідження сучасних підходів до організації праці, побудова поетапного процесу організації праці на підприємствах будівельної галузі України та визначення новітніх аспектів її розвитку.

Виклад основного матеріалу. В сучасних умовах виробництво розвивається враховуючи зміни в законодавстві, економіці країни, науково-технічному прогресі та організації виробництва. Поява нових технологій виробництва та техніки, передовий досвід нових організаційних рішень вимагають удосконалення процесу організації праці на підприємстві. Крім того, наука про організацію праці збагачується новими даними, виникає передовий досвід нових організаційних рішень, застосування яких на практиці дає змогу постійно удосконалювати процес організації праці на підприємстві та підвищувати її ефективність.

Багато зарубіжних та вітчизняних вчених зробили свій вагомий внесок у розвиток, формування та удосконалення поняття «організація праці». Серед поглядів науковців існують різні трактування стосовно цього поняття, які наведені в табл. 1.

Таблиця 1

Сучасні підходи до дефініції «організація праці»

Автор	Сутність визначення
Арон Ю. І. [1, с. 24]	Організація праці – це сукупність заходів, спрямованих на раціональне поєднання праці працівників із засобами виробництва з метою досягнення високої продуктивності праці і збереження здоров'я та працездатності працюючих
Білоконенко В. І. [2, с. 39]	Організація праці – це система заходів, що забезпечує раціональне використання робочих кадрів, яка включає відповідне розміщення людей у процесі виробництва, поділ на ланки, методи виконання робіт, нормування та стимулювання праці, організацію робочих місць, їх обслуговування й необхідні умови праці
Виноградський М. Д., Шканова О. М. [4, с. 58]	Організація праці – приведення трудової діяльності людей у певну систему, що характеризується внутрішньою впорядкованістю, узгодженістю і спрямованістю взаємодії для реалізації спільної програми та мети
Завіновська Г. Т. [5, с.119]	Організація праці — це спосіб поєднання безпосередніх виробників із засобами виробництва з метою створення сприятливих умов для одержання високих кінцевих соціально-економічних результатів
Золотарева Т. М. [6, с. 75]	Організація праці – це впорядкована система взаємодії працівників із засобами виробництва та один з одним в єдиному виробничому процесі
Прасол В. М. [9, с. 95]	Організація праці – це сукупність процесів чи дій, що приводять до утворення і вдосконалення зв'язків між частинами цілого
Чигринов О. В. [10, с. 103]	Організація праці – це спосіб поєднання безпосередніх виробників із засобами виробництва з метою створення сприятливих умов для одержання високих кінцевих соціально-економічних результатів

Враховуючи наявні підходи вважаємо, що організація праці – це системний процес взаємодії людини з засобами та предметами праці в межах певного підприємства, установи чи організації, спрямований на формування соціально-економічних результатів та забезпечення сприятливих і безпечних умов праці.

Процес організації праці на підприємстві залежить від факторів зовнішнього і внутрішнього середовища та взаємодіє з ними, оскільки вони впливають на виробничо-господарську діяльність підприємства і забезпечують певний рівень отриманих результатів (рис. 1):

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

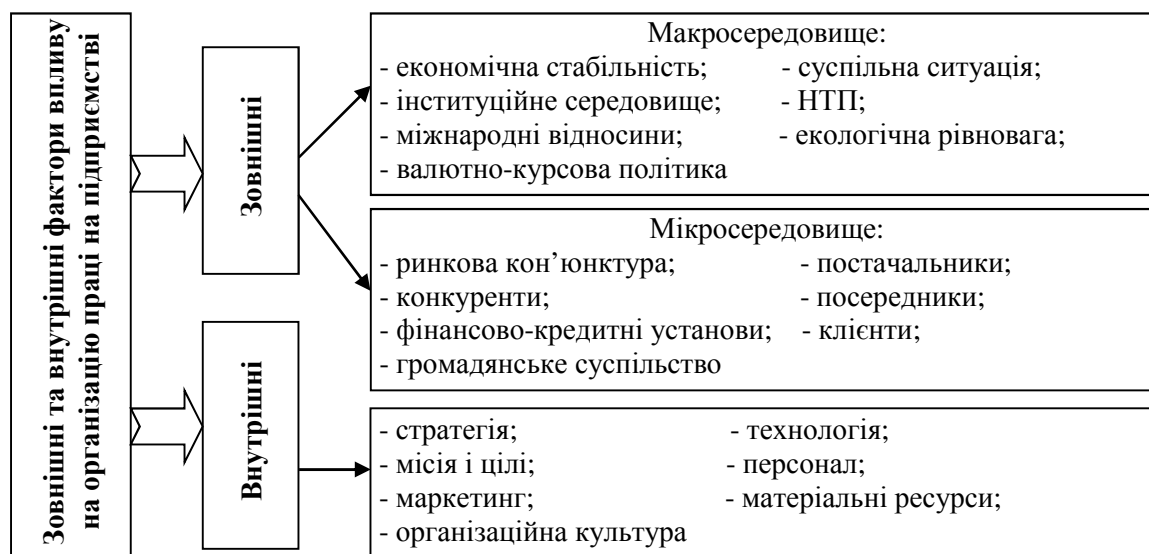

Рис. 1. Зовнішні та внутрішні фактори впливу на організацію праці на підприємстві

Зовнішні фактори впливу перебувають поза підприємством та існують незалежно від нього, але впливають або можуть у будь-який момент вплинути на його функціонування. Загальною рисою факторів зовнішнього середовища є не контрольованість їх з боку підприємства. Залежно від характеру впливу зовнішні фактори впливу на організацію праці на підприємстві можна поділити на дві групи:

– I група – макросередовище підприємства – елементи зовнішнього середовища, що не контролюються підприємством і здійснюють непрямий, опосередкований вплив на його ефективність (економіка країни, суспільна ситуація, зміни в законодавстві, НТП, міжнародні відносини, екологічна рівновага та ін.).

II група – мікросередовище підприємства – елементи зовнішнього середовища, що не контролюються підприємством і безпосередньо впливають на його функціонування (постачальники, конкуренти, посередники, банки, клієнти, інститути громадянського суспільства та ін.).

Внутрішні фактори впливу на організацію праці на підприємстві являють собою сукупність елементів внутрішнього середовища підприємства, які ним створюються та контролюються, а також безпосередньо впливають на ефективність його діяльності (місія і цілі, стратегія, маркетинг, технологія, персонал, матеріальні ресурси, організаційна культура та ін.).

Зовнішні та внутрішні фактори впливу на організацію праці на підприємстві тісно взаємопов'язані: з одного боку, підприємство створює внутрішнє середовище під впливом та враховуючи фактори зовнішнього середовища, а з іншого боку – підприємство адаптується до зовнішнього середовища за допомогою факторів внутрішнього середовища.

Вивчаючи питання організації праці на підприємстві вчені не дійшли до виокремлення єдиного й узагальненого поняття «організація праці» та її головних завдань. В. М. Прасол, як і більшість науковців, пропонує здійснити розподіл завдань організації праці таким чином:

- у масштабах міського господарства (виділяють такі основні завдання організації праці, як відвернення економічних і соціальних втрат, забезпечення якнайповнішого використання людських ресурсів суспільства, регулювання співвідношення чисельності зайнятих у галузях матеріального виробництва і невиробничій сфері);

- у межах підприємства (головне значення для організації праці мають питання правильної розстановки працівників у виробництві на основі раціонального поділу праці і суміщення професій, спеціалізації і розширення зон обслуговування. Ще одним

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

завданням є узгодженість діяльності – кооперування у процесі здійснення чіткої кількісної пропорційності трудових витрат на взаємопов'язаних ділянках праці);

- на конкретному робочому місці (вирішуються такі завдання організації праці, як впровадження найпрогресивніших робочих прийомів і раціонального змісту всього комплексу трудових операцій, правильне обладнання і планування робочих місць, рівномірне і безперервне забезпечення їх інструментами та матеріалами, створення належних санітарно-гігієнічних і естетичних умов для роботи та життєдіяльності людини [9, с. 96].

Організація праці на підприємстві поєднує в собі багато структурних елементів, які взаємопов'язані і доповнюють один одного. Їх раціональне та ефективне поєднання у процесі організації праці забезпечать максимально ефективне функціонування всіх робочих місць та виробничих структур. Зміст структурних елементів організації праці на підприємстві наведено на рис. 2. Кожен структурний елемент організації праці включає в себе велику кількість завдань, які необхідно вирішити керівнику підприємства для досягнення ефективного розвитку та підвищення конкурентоспроможності.

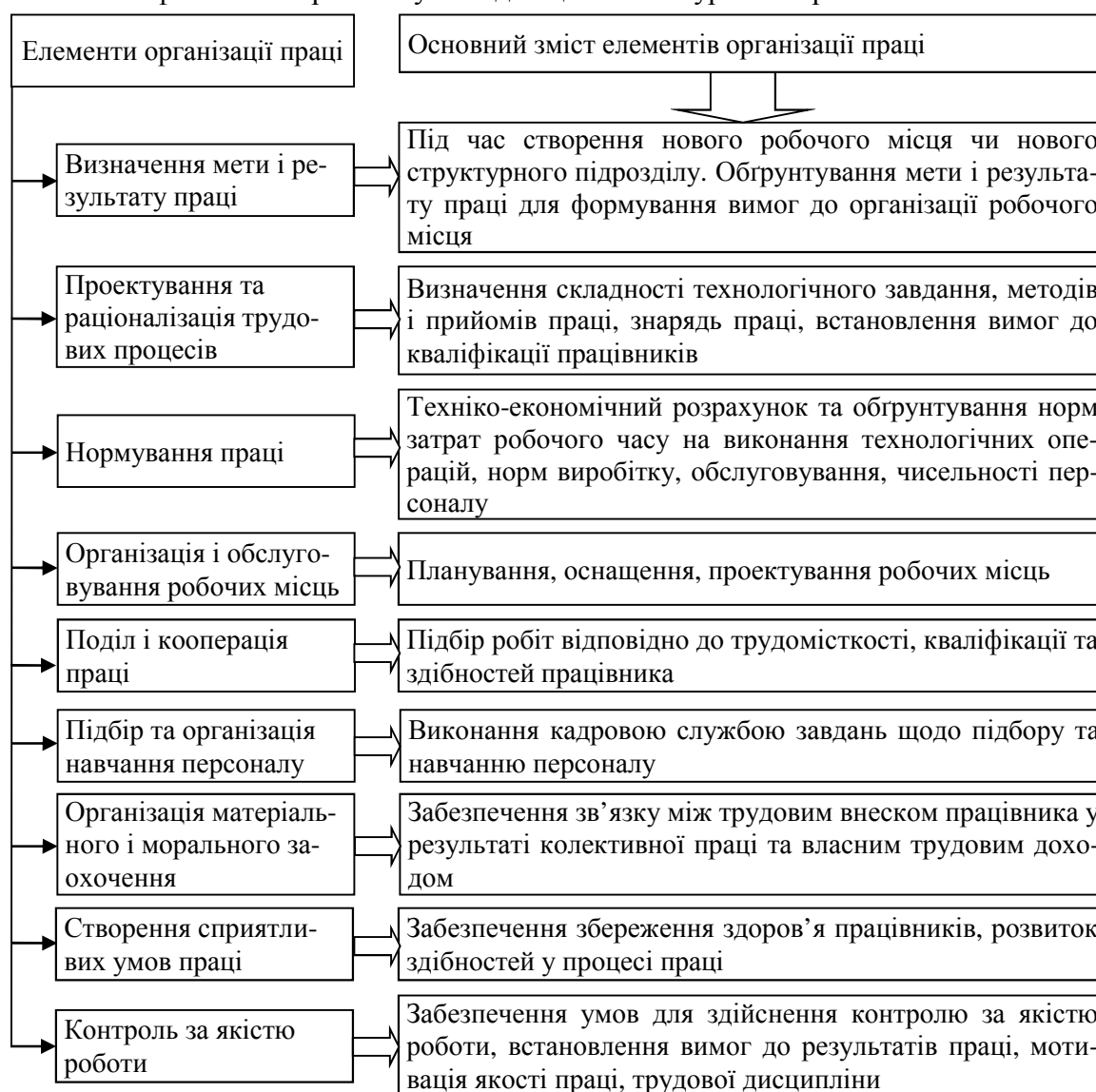

Рис. 2. Зміст структурних елементів організації праці на підприємстві

Теорія і практика підприємницької діяльності в галузі будівництва засвідчують, що орієнтуючись на раціональну та ефективну реалізацію структурних елементів на прак-

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

тиці та на виконання вищезазначених завдань, цілком можливо дати найманим працівникам та підприємцю те, що вони хочуть – високу заробітну плату та низьку вартість робочої сили під час будівництва.

Створивши ефективну систему організації праці на підприємстві сьогодні, керівник отримує можливість у майбутньому досягнути високих результатів у своїй діяльності та зайняти лідерські позиції серед конкурентів.

Послуги, які реалізують підприємства будівельної галузі, обумовлюють особливу організацію роботи працівників підприємства, оскільки процес будівництва вимагає такої організації праці, за якої забезпечуються зайнятість великої кількості працівників та безпечні умови праці.

Процес організації праці будівельного підприємства передбачає таку послідовність (рис. 3):

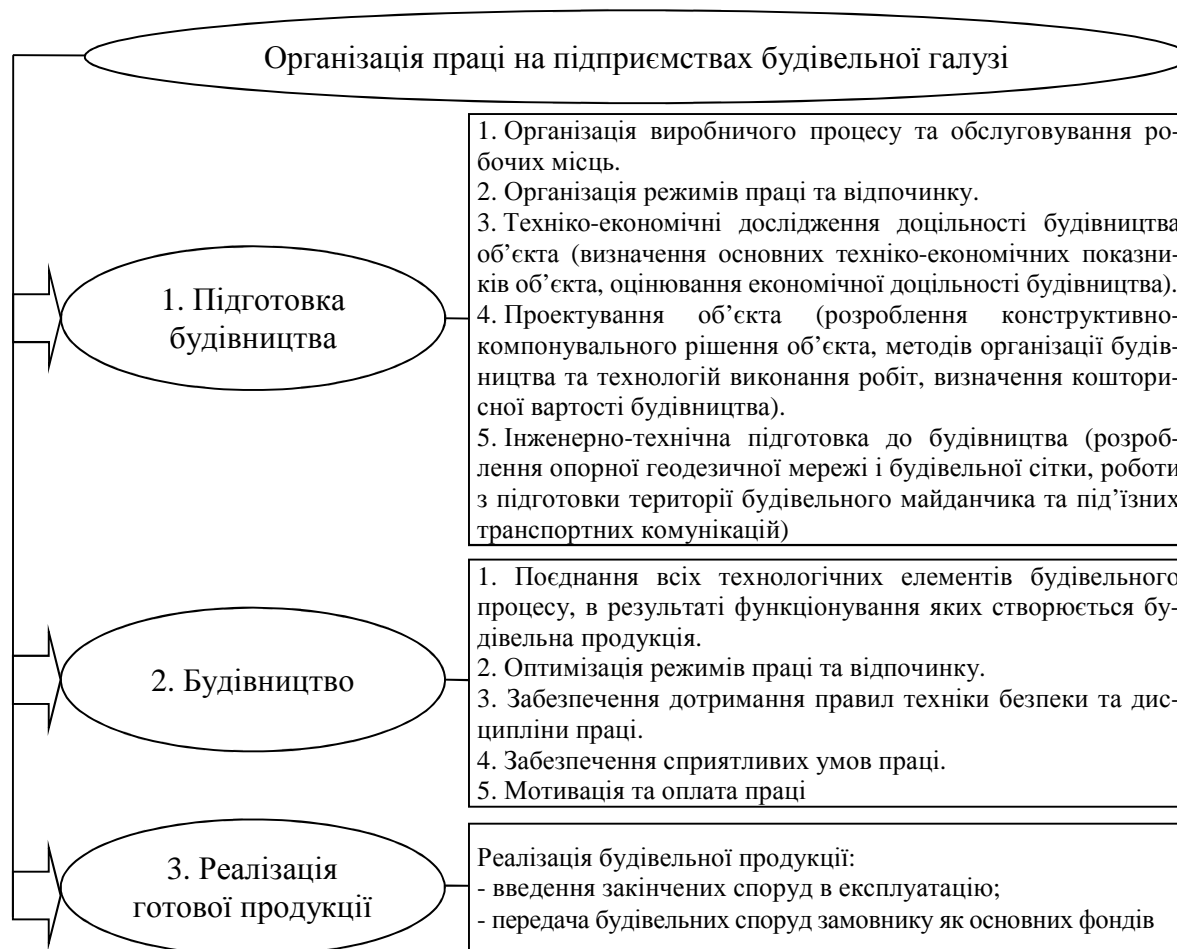

Рис. 3. Організація праці на підприємствах будівельної галузі

Будівельна галузь є однією з найважливіших сфер національної економіки та матеріального виробництва, в якій створюються локально закріплені (нерухомі) основні фонди господарства як виробничого, так і невиробничого призначення у вигляді готової будівельної продукції. Продукцією будівельної галузі є закінчені і підготовлені до введення в експлуатацію побудовані або реконструйовані виробничі підприємства, цехи, житлові будинки, школи, лікарні й інші будівлі та споруди. Вона об'єднує діяльність загальнобудівельних та окремо спеціалізованих організацій, науково-дослідних та проектно-вишукувальних організацій, підприємств будіндустрії, а також організацій, які виконують будівельно-монтажні роботи. До будівельних організацій включаються юридичні особи усіх форм власності (підприємства), які зареєстровані й отримали лі-

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

цензію на будівельну діяльність, виконували роботи за договорами будівельного підряду або державним контрактом, що укладаються з замовниками. Капітальне будівництво створює велику кількість робочих місць та використовує продукцію багатьох галузей народного господарства, а її розвиток неминуче викликає економічне зростання у країні та вирішення багатьох соціальних проблем. Обсяг виробництва будівельної продукції залежить від стану економіки, який впливає як на можливості суб'єктів господарювання до розширеного відтворення, так і на зміну платоспроможності населення.

Оцінити наявний стан розвитку будівельної галузі України можна за допомогою аналізу обсягу виконаних будівельних робіт за видами будівельної продукції, які наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Обсяг виконаних будівельних робіт за видами будівельної продукції України за 2010–2015 рр., млн грн

Рік	Будівлі	У тому числі		Інженерні споруди	Будівництво, всього	Темп росту, %
		Житлові	Нежитлові			
2010	20562,1	7260,3	13301,8	45137,0	45137,0	-
2011	27874,3	8606,9	19267,4	64288,2	64288,2	+42,4
2012	29155,5	8994,4	20161,1	65484,9	65484,9	+1,9
2013	29385,6	10581,1	18804,5	61242,9	61242,9	-6,5
2014*	24856,5	11292,4	13564,1	51108,7	51108,7	-16,5
2015*	28907,5	13908,8	14998,7	57515,0	57515,0	+12,5

Примітка: * – без урахування тимчасово окупованої території АР Крим і м. Севастополя, за 2014–2015 рр. також без частини зони проведення антитерористичної операції.

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України.

Розвиток будівництва, підвищення його ефективності відбувається на основі його індустріалізації і має велике значення для підвищення економіки країни та задоволення потреб населення. За даними Державної служби статистики в Україні, обсяг виконаних будівельних робіт за видами будівельної продукції станом на 2015 рік зріс на 12,5 % порівняно з попереднім роком, проте в 2011–2013 рр. обсяг був вищим порівняно з 2015 роком на 10,5, 12 та 6 % відповідно. Така тенденція спаду в розвитку будівельної галузі зумовлена тим, що стан економіки країни є нестабільним, фінансування будівельної промисловості досить низьке, а інвестування майже відсутнє [7].

Ключове місце у функціонуванні та розвитку суб'єктів господарювання будівельної галузі посідає організація праці. Лінійний тип організаційної структури є найбільш рентабельним, оскільки не буде виникати плутанини з виконанням наказів та обов'язків. Необхідною умовою розвитку будь-якої економічної діяльності є організація контролю та нагляду за фінансово-господарською діяльністю підприємства та структурних його підрозділах.

Для підприємств будівельної галузі України створення необхідних передумов зростання продуктивності як основного джерела ефективного економічного розвитку набуває в умовах жорсткої конкуренції першочергового значення. У будівництві в результаті підвищення рівня механізації трудових процесів, застосування збірних конструкцій, впровадження передових методів праці і багатьох інших факторів постійно зростає продуктивність праці. Однак є ще й серйозні недоліки, які знижують темпи зростання ефективності праці. Так, проведені дослідження в будівництві, вибіркові хронометражні спостереження на різних будівництвах показали, що тільки внутрішньозмінні втрати робочого часу (простої) ставлять у середньому близько 11,4 %. Майже 80 % цих втрат є наслідком неналежної організації виробництва робіт (несвоєчасна доставка матеріалів, відсутність фронту робіт та ін.). Втрати робочого часу мають місце і з інших причин. Не на всіх будівництвах роботи починаються за наявності затверджених проектів вико-

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

нання робіт, не завжди застосовуються технологічні карти. Не мають ще належного поширення такі прогресивні форми організації виробництва, як мережеве планування й управління, недільно-добові графіки, системи виробничої комплектації.

Організація праці робітників повинна бути спрямована на раціональне і повне використання робочого часу, засобів механізації і матеріальних ресурсів, систематичне зростання продуктивності праці, підвищення якості робіт.

З метою поліпшення організації праці на вже існуючих будівельних підприємствах України доцільно здійснити такі заходи (рис. 4):

Заходи покращення організації праці на будівельних підприємствах України	1. Максимальне звільнення робітників від ручної і, в першу чергу, важкої фізичної праці на основі комплексної механізації та автоматизації будівельних процесів
	2. Забезпечення об'єкта до початку будівництва проектом виробництва робіт та вивчення його виконробами, майстрами, бригадами і робітниками
	3. Впровадження поточного методу будівництва, який сприятиме створенню широкого фронту робіт
	4. Оснащення робочих місць передбаченими за проектом виробництва робіт машинами, забезпечення робочих раціональним інструментом, пристроями й інвентарем
	5. Належну організацію інструментального господарства на будівельних і монтажних ділянках
	6. Безперервне постачання робітників матеріалами, напівфабрикатами, комплектами конструкцій і деталями
	7. Раціональний підбір ланок і бригад за кількістю, професійним та кваліфікаційним складом, використання робочих за фахом
	8. Впровадження передового досвіду організації праці, засноване на вивченні і відборі найбільш високопродуктивних методів, способів і прийомів робіт
	9. Забезпечення високої виробничої та трудової дисципліни, недопущення втрат робочого часу
	10. Широке впровадження відрядної оплати праці, застосування в установленому порядку акордної та акордно-преміальної систем оплати праці робітників і впровадження технічно обґрунтованих норм виробітку
	11. Дотримання діючих правил техніки безпеки, охорони праці та виробничої санітарії, а також протипожежних правил, норм та інструкцій
	12. Систематичне підвищення кваліфікації робітників завдяки використанню і розвитку всіх видів виробничого навчання

Рис. 4. Заходи покращення організації праці на будівельних підприємствах України

Сприятливі умови для безперервного підвищення продуктивності на підприємствах будівельної галузі України може створити наукова організація праці на основі впровадження у виробництво сучасних досягнень науки і техніки. Тому для удосконалення організації праці у будівельній галузі необхідно:

1) вдосконалити управління будівництвом через впровадження системи мережевого планування та диспетчеризації із застосуванням лічильно-обчислювальної техніки і сучасних засобів зв'язку;

2) збільшити і спеціалізувати будівельно-монтажні організації з відповідних видів робіт (нульовий цикл, загальнобудівельні, оздоблювальні і т. ін.);

3) поліпшити організацію матеріально-технічного постачання будівництва за допомогою впровадження системи виробничо-технологічної комплектації об'єктів, що зводяться конструкціями, деталями і матеріалами;

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

4) підвищити якість виготовлення збірних залізобетонних та інших конструкцій і деталей;

5) забезпечити всі об'єкти проектами виконання робіт та технологічними картами на основні види будівельно-монтажних робіт.

Організація праці на підприємствах будівельної галузі України повинна відповідати затвердженим для цього будівництва проектам виробництва робіт і технологічними картами.

Висновки і пропозиції. Організація праці на підприємствах будівельної галузі України повинна проводитись системно. Будь-яке виокремлення лише деяких компонентів призведе до недостатнього економічного та соціального ефекту. Лише системний та комплексний підходи дозволять побудувати чітку та ефективну організацію праці на підприємстві.

Організація праці відіграє важливу роль у вирішенні економічних і соціальних завдань як засіб ефективного використання трудового потенціалу, підвищення діяльності господарського механізму, доведення його принципів до первинних ланок виробництва, кожного робочого місця, забезпечення відповідності розмірів заробітної плати трудовому внеску працівників. Тому структура організації праці на підприємствах будівельної галузі України і система її управління повинна бути високоефективною, що дозволить забезпечити мобілізацію резервів зростання продуктивності праці, підвищення результативності виробництва.

Список використаних джерел

1. Арон Е. И. Методы исследования и проектирования организации труда на предприятии / Е. И. Арон. – М. : Экономика, 2001. – 112 с.
2. Білоконенко В. І. Організація праці : конспект лекцій / В. І. Білоконенко. – Х. : Вид-во ХНЕУ, 2004. – 136 с.
3. Васильков В. Г. Організація виробництва : навч. посіб. / В. Г. Васильков. – К. : КНЕУ, 2003. – 524 с.
4. Виноградський М. Д. Організація праці менеджера : навч. посіб. / М. Д. Виноградський, О. М. Шканова. – К. : Кондор, 2002. – 518 с.
5. Завіновська Г. Т. Економіка праці : навч. посіб. / Г. Т. Завіновська. – К. : КНЕУ, 2003. – 300 с.
6. Золотарева Т. Н. Организация труда менеджера: Теория, методика, практика : монография / Т. Н. Золотарева, Г. И. Бритченко. – Донецк : ДГУЭТ, 2003. – 100 с.
7. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.
8. Пашуто В. С. Организация и нормирование труда на предприятии / В. С. Пашуто. – Минск : Новое знание, 2001. – 202 с.
9. Прасол В. М. Економіка праці та соціально-трудова відносина : навч. посіб. / В. М. Прасол. – Х. : ХНАМГ, 2007. – 264 с.
10. Чигринов О. В. Организация производства : учебно-метод. пособие / О. В. Чигринов, В. И. Белоконенко. – Х. : ХИБМ, 2001. – 278 с.

References

1. Aron, E.I. (2001). *Metody yssledovaniya i proektirovaniia orhanizatsii truda na predpriiatii [Research methods and of designing of organization of work in the enterprise]*. Moscow: Ekonomika (in Russian).
2. Bilokonenko, V.I. (2004). *Orhanizatsiia pratsi [Labour organization]*. Kharkiv: Vyd-vo KhNEU (in Ukrainian).
3. Vasylykov, V.H. (2003). *Orhanizatsiia vyrobnytstva [Organization of production]*. Kyiv: KNEU (in Ukrainian).
4. Vynohradskyi, M.D. & Shkanova, O.M. (2002). *Orhanizatsiia pratsi menezhera [Labour organization manager]*. Kyiv: Kondor (in Ukrainian).

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

5. Zavinovska, H.T. (2003). *Ekonomika pratsi [Labor economics]*. Kyiv: KNEU (in Ukrainian).
6. Zolotareva, T.N. & Britchenko G.I. (2003). *Organizatsiia truda menedzhera: Teoriia, metodika, praktika [Labour organization manager: theory, methodology, practice]*. Donetsk: DGUET (in Russian).
7. Ofitsiynyi sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [Official site of State Statistics Service of Ukraine]. Retrieved from www.ukrstat.gov.ua.
8. Pashuto, V.S. (2001). *Orhanizatsiia i normirovanie truda na predpriiatii [The organization and regulation of labor in the enterprise]*. Minsk: Novoe znanie (in Russian).
9. Prasol, V.M. (2007). *Ekonomika pratsi ta sotsialno-trudovi vidnosyny [Labor economics and social-labour relations]*. Kharkiv: KhNAMH (in Ukrainian).
10. Chihrinov, O.V. & Belokonenko, V.Y. (2001). *Orhanizatsiia proizvodstva [Organization of production]*. Kharkiv: KhIBM (in Russian).

Забаштанський Максим Миколайович – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри управління персоналом та економіки праці, Чернігівський національний технологічний університет (вул. Шевченка, 95, м. Чернігів, 14027, Україна).

Забаштанский Максим Николаевич – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры управления персоналом и экономики труда, Черниговский национальный технологический университет (ул. Шевченко, 95, г. Чернигов, 14027, Украина).

Zabashkanskyi Maksym – PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of Department of Personnel Management and Labour Economics, Chernihiv National University of Technology (95 Shevchenka Str., 14027 Chernihiv, Ukraine).

E-mail: mazani@ukr.net

Булах Яна Миколаївна – спеціаліст кафедри управління персоналом та економіки праці, Чернігівський національний технологічний університет (вул. Шевченка, 95, м. Чернігів, 14027, Україна).

Булах Яна Николаевна – специалист кафедры управления персоналом и экономики труда, Черниговский национальный технологический университет (ул. Шевченко, 95, г. Чернигов, 14027, Украина).

Bulakh Yana – specialist of Department of Personnel Management and Labour Economics, Chernihiv National University of Technology (95 Shevchenka Str., 14027 Chernihiv, Ukraine).

E-mail: yana20899@gmail.com